

"Adaptacije objekta za potrebe Arhiva Tuzla" objašnjava svu složenost problema kada se radi o budućoj arhivskoj instituciji (opće napomene, adaptacija 763,4 m² prostora, arhivska oprema, preseljenje). Blagoje Tunguz, "Čuvanje i korištenje geodetske dokumentacije", daje uvid u značaj i nastanak geodetske dokumentacije, koja nema samo klasičan arhivski već i aktivan karakter. Slavica Klarić, "Istorijska bilješka o Zemaljskoj upravi narodnih dobara za Bosnu i Hercegovinu 1945 – 1946", obrazlaže presudne akte i razvoj organa koji je imao brinuti o svojini nastaloj uglavnom na temelju "prelaza u državnu svojinu neprijateljske imovine", preuzimanju imovine "neprisutnih lica" i sekvstrirane imovine "koju su okupatorske vlasti prisilno otuđile". Amira Šehović dala je opis "Rezultata Arhiva BiH na prikupljanju arhivske građe iz privatnog vlasništva". Zanimljiv je i napis Srebrena Dizdara: "Archivalia literaria africana jugoslavica".

U trećoj "Glasnikovoj" cjelini Jeta Božić daje uvid u "Organizaciju Građevinskog odjeljenja Zemaljske vlade Bosne i Hercegovine 1878 – 1918" – neobično važnoga austro-ugarskog organa vlasti preko kojega je došlo do temeljitijeg prostornoga preobražaja te zemlje. Sabira Husedžinović, "Vakufname – značajni izvori za upoznavanje urbane topografije Banjaluke XVI – XIX vijeka", detaljnije analizira dokumente nastale od 1554. g. dalje, uz obilan znanstveni aparat i fotokopije. Galib Šljivo u članku "Djelimičan popis bosanskih iseljenika u toku trajanja krimskog rata" govori o masovnom kretanju iseljenika iz krajeva uz Savu i Unu na područje Banije i Slavonije.

U četvrtom dijelu zbornika dano je šest prikaza i ocjena, među kojima i dva djela zagrebačkih autora Muhameda Ždravlovića i Darka Bekića.

O savjetovanju arhivskih radnika Bosne i Hercegovine 1990. g. piše Mina Kujović; teme skupa: oblici i sadržaji kulturno-prosvjetne djelatnosti arhiva, zgrada i oprema arhiva, sređivanje i obrada tehničke dokumentacije.

Na kraju, Ljiljana Stanković objavljuje sumarni inventar Sreskoga narodnog odbora Go-ražda 1945 – 1962, a Gorfana Sedić dva sumarno-analiitička inventara: o Okružnoj oblasti Banje Luke 1919 – 1922. i Oblasnom odboru Bihačke oblasti 1927 – 1929. g.

Jubilarni broj "Glasnika" arhiva i Društva arhivskih radnika Bosne i Hercegovine, sv. 30, str. 246, koji je objavljen 1990. g. u Sarajevu, značajan je doprinos arhivskih radnika boljem poznavanju arhivske službe te nekih drugih oblasti kulture i znanosti Bosne i Hercegovine. Sadržaj zbornika istodobno je vrijedan dobitak za arhivistiku općenito, govori o značajnim dostignućima bosansko-hercegovačkih arhivista u poslijeratnom razdoblju, o marljivosti i želji da se prikupi, sačuva i obradi što više povijesnih vrela te da se ostave u nasljeđe budućim naraštajima. Treba istaknuti i to da su radovi objavljeni u ovom svesku "Glasnika" vrijedni pažnje i znanstvenika iz raznih oblasti, naravno osobito onih iz povijesnih područja.

Petar Strčić

ÖSTERREICHISCHE ZEITSCHRIFT FÜR GESCHICHTSWISSENSCHAFTEN

(Austrijski časopis za historijske znanosti), 2/1991, 1, 144 str. Beč, 1991.

Pred nama je novi broj časopisa koji je 1990. pokrenulo Austrijsko društvo za historijske znanosti (Österreichische Gesellschaft für Geschichtswissenschaften), a izlazi tri puta na godinu. Uz izvorne znanstvene radove "nove" historije, u njemu se posvećuje posebna pažnja zbivanjima u samoj historijskoj znanosti.

Prvi ovogodišnji broj (ÖZG, 1/1991) gotovo je u cijelosti posvećen sadašnjem stanju i perspektivama historijskih istraživanja u zemljama nekadašnjeg Istočnog bloka: bivšoj DR Njemačkoj, SSSR-u, Češkoslovačkoj, Mađarskoj i Hrvatskoj.

George G. Iggers, Historiografija i autoritarna država: usporedba dviju Njemačka (7 – 21). Velike promjene u koje ulazi istočnonjemačka historiografija, usporedive sa situacijom u kojoj se ona našla slomom nacizma, nametnule su pitanje integriteta i odgovornosti historičara, ali i praktično pitanje o mogućnosti integracije zapadnonjemačke i istočnonjemačke historiografije. Autor uspoređuje njezin razvoj u obje države u razdoblju 1945 – 1990. i uvjetovanost tog razvoja društvenim i političkim prilikama. U naizgled marksizmom-lenjinizmom jednoznačno određenoj historiografiji Istočne Njemačke, Iggers je uočio tri faze. U poslijeratnom razdoblju još djeluju građanski historičari, ali relativno brzo je "ustoličena" marksistička ideološka podloga. Doba hladnog rata je i doba najortodoksne i strogo kontrolirane historije, koja se provincijski zadržava samo na temama nacionalne povijesti. Tek sa 70-im godinama započelo je postepeno otvaranje i sudjelovanje na međunarodnim skupovima i u metodološkim diskusijama. Autor smatra da su se otada u njoj dogodile dovoljne promjene pa je moguća brza transformacija u modernu, pluralističku historiografiju. Na primjeru Zapadne Njemačke, koja je tek u 60-im godinama uspjela učiniti zaokret od građanske, pa čak i nacističke historiografije, prema širim društvenim istraživanjima, a već krajem 70-ih makrohistorijska istraživanja zamjenjuje tendencija proučavanja mikrohistorije, kulturne povijesti i povijesti svakodnevice, pokazao je mogućnost brze preobrazbe.

Helga Schultz, Što ostaje od historijske znanosti u DR Njemačkoj (22 – 40). Autorica, koja je jedan od vodećih socijalnih historičara bivše DRNj, razmatra što je od postojeće historiografije moguće zadržati. Do 60-ih godina istočnonjemačka je historiografija uspješno slijedila zapadnu, međutim, nakon tog razdoblja, kočena marksističkom filozofijom povijesti, više nije mogla održati korak s intenzivnim inovacijskim procesima. Unutar okoštale i etatiističke historiografije stvorene su ipak, kako ocjenjuje autorica, tri struje koje bi se mogle i dalje razvijati: "strukturna historija", koja je više historijska demografija i kompjutorizirana ekonomska i socijalna historija, zatim "historija svakodnevice", stvorena po uzoru na historiju mentaliteta i historijsku antropologiju i kao treće "historija društava", koja je totalna historija u regionalnim okvirima.

Nikolaj E. Koposov, Sovjetska historiografija, marksizam i totalitarizam (41 – 66). Autor razmatra mentalne osnove marksističke filozofije povijesti. Polazeći od teze da svaki "historiozofski" sistem počiva na određenim mentalnim slojevima i kolektivnim predodžbama o povijesti i društvu, on vidi u idejama Marxa i Engelsa spoj "tradicionalnog humanizma" prosvjetiteljske Evrope i "revolucionarnog kompleksa" stvorenog sve većim društvenim i ekonomskim razlikama u 19. st. Međutim, "tradicionalni humanizam" s njegovom idealizacijom čovjeka i vjerom u dobrobit koja će proizaći iz društvene orijentacije, 20. stoljeće je zamijenilo okretanjem ljudskoj osobnosti u svoj njezinoj složenosti, pa je u tim promijenjenim uvjetima marksizam postao stran evropskom intelektualu. Nasuprot tome, revolucija je u SSSR-u okamenila staru mentalnu strukturu, koristeći je kao opravdanje i potvrdu legitimiteta političkog sistema. Time je i historiografija stavljena u izolaciju i prisiljena na zaostajanje za međunarodnom historijskom znanosti. Za "teoretski bespomoćne i odviknute od razmišljanja" sovjetske historičare nemoguće je u bliskoj budućnosti učiniti bitne promjene, jer ove pretpostavljaju dugotrajne mentalne procese.

Adel' L. Jastrebitskaja, Primjedbe uz Koposova: Suprotno gledište (67 – 70). Časopis je uglednoj sovjetskoj historičarki omogućio odgovor na Koposovljevu kritiku stanja u sovjetskoj historiografiji. Ona mu zamjera što strahovito potcjenjuje nacionalnu inteligenciju i jednostrano prikazuje dramatičan konflikt svijesti i morala intelektualaca (i historičara) i totalitarne države, koji je imao svoje žrtve, ali i heroje. Spomenula je svjetski značajne i relevantne radove sovjetske historiografije, napose iz medijevistike. Koposovljev postupak je razumljiv ako se zna da on pripada mlađoj generaciji historičara, koji su skloni "uz vodu baciti i dijete".

Razgovor s istom historičarkom *Adel' L. Jastrebackajom* objavljen je u redovnoj rubrici "Intervju" (73 – 76), u kojem ona odgovara na pitanja o perestrojki i sovjetskoj medijevistici. S novim procesima liberalizacije i demokratizacije i historičari se oslobađaju dosadašnjeg korištenja "Ezopova govora" i samocenzure. Procesi su spori i potrebno je vrijeme za stvaranje novog lika historičara. Posebno je osjetljivo pitanje religioznosti i crkvene povijesti, zbog jakog, a u osnovi konzervativnog i nacionalističkog utjecaja crkve. Nažalost, mnogi su historičari blizi crkvi i pokretu "Pamjat". Jastrebackaja smatra da situacija nije bezizlazna, jer je marksistička osnova historiografije, ako joj se prilazi kreativno, a bez dogme i stereotipa, slična idejama analista, pa postoje dobre osnove za daljnji rad historičara.

Konrad Paul Liessmann oprostio se u napisu "Pour Althusser" od nedavno preminulog slavnog mislioca (77 – 80).

U prilogu "Institucionalne promjene u češkoslovačkoj historiografiji" (81 – 94) *Berthold Unfried* i *Zdeněk Kárník* izvijestili su o promjenama nakon dvodecenijskog razdoblja "crnih rupa", izolacije i nemogućnosti stručne komunikacije, među češkoslovačkim historičarima. Relativno brza preorijentacija historičara omogućena je činjenicom da je stega prijašnjeg režima sezala u javnu sferu, ali ostavljala dosta prostora privatnom mišljenju. Glavni problemi leže danas na području financiranja i hitnosti istraživanja dosada nedodirljivih tema. Javlja se i problem "povratnika", historičara koji žele obnoviti karijere prekinute političkom zabranom. U nastavku ukratko prikazuju planove, projekte i publikacije ovih institucija: Historijskog instituta Filozofskog fakulteta Karlova sveučilišta, Historijskog instituta Akademije znanosti, Instituta za istočnoevropsku povijest Akademije znanosti, Instituta za suvremenu povijest Akademije znanosti, Historijskog instituta Češkoslovačke armije i Vladine komisije ČSFR za analizu događaja 1967 – 70.

Neven Budak, Banova sjena. Historijska znanost i novi nacionalizam u Hrvatskoj (95 – 102). Autor je prikazao historijsku znanost u situaciji u kojoj postaje pomoćno sredstvo u rješavanju političkih problema, a u njoj samoj preteže struja događajnice (vrhunac je postigla s N. Klaić i J. Šidakom, pa se uvjetno može govoriti i o "Šidakovoj školi"). Tek se manji dio historičara priklonio dostignućima zapadne historiografije, posebno škole analista, koja je od kraja 60-ih zagovarala M. Gross. Najvažniji prodor učinio je, prema autorovu sudu, M. Bertoša haveći se svakidašnjicom Istre u razdoblju 16 – 19. st. Veliki problem hrvatske historiografije je i dugogodišnja privredna kriza, koja je gotovo potpuno prekinula sve veze s evropskim tokovima. Ukratko je prikazao najvažnije historijske časopise i neuspjeli projekt sinteze hrvatske povijesti. U drugom dijelu osvrnuo se na masovno "povijesno osvješćivanje" u Hrvatskoj i opasnost da narasli nacionalizam dovede do "historizma" i stavljanja historičara u službu dnevne politike (posebno kod tema iz II. svjetskog rata i njegovih žrtava ili stvaranja mita o Jelačiću). Nauštrb znanstvenosti ide i hiperprodukcija članaka i knjiga o nacionalnoj povijesti.

Csaba Sasfi, Političke promjene i historijska znanost u Mađarskoj (103 – 108). Historiografija se i u Mađarskoj suočava s novom situacijom: otvaranjem dosada zabranjenih tema (vrhunac je bilo objavljivanje Horthyevih memoara) i proširenjem kruga čitalaca. Kao "privredno neproduktivno područje" suočava se i s financijskim poteškoćama, a rješenje traži u novim oblicima strukovnog udruživanja i mogućnosti tržišnog djelovanja (naravno, ne zanemarujući znanstvenost). Autor smatra da je mađarska historiografija pokazala i ranije bitan otklon od marksističkog internacionalizma, proučavajući nacionalnu prošlost u kontekstu evropskog razvoja i spoznavši da je razvoj njezina građanskog društva dio sličnih procesa u Evropi. U 80-im se godinama pojavila i "historija odozdola" (istražuje svakodnevicu, statistike, sociografski filmovi), ali je daleko od kompleksnijih strukturnih istraživanja.

Grupa autora je u prilogu "Reforma ždere svoju djecu" pokušala odgovoriti na, za historičara najinteresantnije pitanje, kako to da su se velike promjene dogodile bez šireg narodnog sudjelovanja i koji su njezini uzroci (109 – 112).

Bettina Kessler, Wolfgang Meixner, Rupert Pichler, Kvantitativna socijalna historija austrijskih poduzetnika (113 – 118). Istraživanje biografija je dugo bilo pomoćno sredstvo historijskih istraživanja. Nedavno je u Innsburgu započeo rad na velikom projektu istraživanja kolektivne biografije austrijskih poduzetnika 19. i početka 20. st. Kolektivna biografija poduzetnika u doba industrijalizacije (1800 – 1914) obuhvaća će metodom kvantitativne analize određene podatke o regionalnom i socijalnom porijeklu, obrazovanju, ženidbenim vezama, zanimanjima djece, javnim i državnim službama. U kategoriju poduzetnika uvrštene su osobe koje se svojim sredstvima upuštaju u određeni poslovni rizik na tržištu, a vode pogon s 20 ili više radnika. Stvara se baza podataka koja će sadržavati nekoliko tisuća jedinica, a odlučeno je da se za obradu koristi software dBASE. Istraživači se susreću s nizom problema – od pronalaženja podataka o najčešće malo poznatim osobama, do problema kodiranja. Cilj je utvrditi velik broj reprezentativnih i usporedivih podataka (nekoliko tisuća, možda i desetaka tisuća). Za usporedbu, dosadašnja je historiografija raspolagala s oko 200 biografija.

Objavljene su i recenzije ovih knjiga: Herbert Knittler, *Nutzen, Renten, Erträge. Struktur und Entwicklung frühneuzeitlicher Feudaleinkommen in Niederösterreich*, Wien, München 1989; Jacques LeRider, *Das Ende der Illusion. Die Wiener Moderne und die Kriesen der Identität*, Wien, 1990; Miroslav Bertoša, *Zlikovci i prognanici*, Pula 1989; Jaroslav Pánek, *Poslední Rožmberkové – velemoži české renesance*, Prag, 1989; Gerald Stieg, *Frucht des Feuers. Canetti, Doderer, Kraus und der Justizpalastbrand*, Wien, 1990; Rudolf G. Ardelt, *Hans Hautmann, Arbeiterschaft und Nationalsozialismus in Österreich*, Wien, Zürich, 1990; Heiner Gillmeister, *Kulturgeschichte des Tennis*, München, 1990.

Suzana Leček

HOMO IMAGO ET AMICUS DEI. Miscellanea in honorem IOANNIS GOLUB.
Pontificium Collegium Croaticum Sancti Hieronymi Romae 1991.

God. 1986. objavljen je članak M. Mišerde, "Ivan Golub: dvadeset godina znanstvenog rada. (Bio-bibliografski osvrt)", *Croatia Christiana Periodica*, sv. 18. Zagreb, str. 180 – 202. Već i sama opsežnost toga bio-bibliografskog prikaza bila bi čak i neupućenome dovoljna da shvati činjenicu: tekst čiji je članak posvećen Ivanu Golubu i njegovu djelu govori o kulturnom i znanstvenom djelatniku velike kreativne moći, poznate i u svjetskim razmjerima. A riječ je o našem čovjeku, Hrvat, rođenom u podravskom Kalinovcu (1930), gdje je polazio i osnovnu školu. No već podatak da je srednjoškolsko obrazovanje stekao u Nadbiskupskoj klasičnoj gimnaziji u Zagrebu, a pogotovo činjenica da filozofiju sluša na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, na kojem je diplomirao teologiju i postigao magisterij iz bogoslovja 1958. godine – govori da taj stvaralac izrasta u nimalo sjajnim, štoviše, u zlehudim vremenima za čovjeka religijskoga, duhovnog obzorja. Kratko je vrijeme službovao kao župnik, ali je očito izrastanje iz seoske sredine i župnikovanja u njega utemeljilo onu potrebnu dozu upornosti, svojstvenu i nužnu velikim kulturnim i znanstvenim radnicima. Tako je na Papinskom gregorijanskom sveučilištu 1963. god. doktorirao iz teologije s temom o ekleziologiji Jurja Križanića, a sljedeće je godine magistrirao iz biblijskih znanosti na Papinskom biblijskom institutu, također u Rimu. Otada kreće nastavničkim putovima – djeluje neko vrijeme kao rektor Nadbiskupskog sjemeništa, a istodobno radi na Katoličkom bogoslovnom fakultetu, na Katehetskom institutu i na Institutu za teološku kulturu laika – sve u Zagrebu. Na prvospomenutoj instituciji redoviti je profesor od 1979. godine; pozvani je profesor na Papinskom orijentalnom institutu u Rimu.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Društvo za hrvatsku povjesnicu

REDAKCIJSKI ODBOR

Mirjana GROSS, Zagreb

Ivan KAMPUŠ, Zagreb

Tomislav RAUKAR, Zagreb

Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Ivan KAMPUŠ

LEKTOR I KOREKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Savez povijesnih društava Hrvatske

Historijski zbornik

Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3

Narudžbe šaljite na adresu:

Filozofski fakultet, Odsjek za povijest, za Historijski zbornik

Zagreb, Ul. Đure Salaja 3

Cijena ovog broja iznosi 20 000 HRD

Izdavanje časopisa sufinancira

Ministarstvo za znanost Republike Hrvatske

Industrogradnja, Zagreb, Savska c. 66 – potpomogla tiskanje rasprave
o Božidaru Magovcu

Slog i prijelom na kompjutoru: DENONA, Pergošićeva 8 – Zagreb

Tisak: KRATIS, Vrapčanska 15 – Zagreb, svibanj 1993.